

Бо дастгирии лоињаи ИКАРДА: *«Беътар кардани сатњи зиндагии фермерони хурд ва занони деъот тавассути ба роњ мондани коркарди паим ва тибити буз»* дар давраи сољњои оид ба ба чоњ омода ва нашр шудааст

Дастуру тавсияњо ба бузпарварон

Икромов Ф.М., Давлатов Х.К., Давлатќадамов К.

Душанбе – 2013

УДК 636.39. Дар љаласаи илмию методи Институти чорводории АИКТ барасї ва тасдиќ шудааст (№4, 12.02.с. 2013).

Бо дастгирии лоињаи ИКАРДА: «Беътар кардани сатњи зиндагии фермерони хурд ва занони дењот тавассути ба роњ мондани коркарди нашм ва тибити буз» ба чоп омода ва нашр шудааст

Академияи илмњои кишоварзии Тољикистон

Институти чорводорї

Икромов Ф.М., Давлатов Х.К., Давлатќадамов К.

Дастуру тавсияњо ба бузпарварон

Дар китобча маслињату тавсияњои амалї оид ба тарзи нигоњубин, хўрондан ва парвариши бузњо дар хољагињои шахсї ва ёрирасон, инчунин роњу усулњои пешгирї ва табобати касалињои бештар пањншудаи буз дода шудаанд. Дастур барои шуѓлмандону мутахассисони соња ва доираи васењи хонандагон пешбинї шудааст.

МУНДАРИЉА

МУЌАДДИМА	4	
Таснифи	баъзе	зотҳои
буз.....		4
1. ИНТИХОБИ БУЗ		
ХУСУСИЯТҲОИ БИОЛОГИИ БУЗҲО	5	
СОХТИ БАДАНИ БУЗҲО.....	6	
БУЗРО ЧӢ ТАВР БОЯД ИНТИХОБ НАМУД ?	13	
2. НИҒОӢУБИН ВА ХӢРОНДАНИ БУЗҲО		
ОӢИЛХОНА БАРОИ БУЗҲО.....	18	
ВОЯИ ХӢРОКДИӢӢ (РАТСИОН).....	19	
САЙРУ ГАШТ (МОТСИОН).....	21	
ЉУФТИКУНОӢӢ ВА ТӢЉГИРӢ	22	
ПАРВАРИШИ БУЗӢОЛАӢО	26	
3. МУОЛИӢА ВА ПЕШГИРИИ КАСАЛИӢОИ АСОСИИ БУЗҲО		
АНДАРМОНИИ ЊАМРОӢАК.....	29	
ИЛТИӢОБИ ПИСТОН (МАСТИТ).....	30	
ХУНРАВИИ БАӢДИТАВАЛЛУДӢ	31	
ПОӢНФУРОИИ МАӢБАЛ.....	31	
СИРОЯТИ БАӢДИТАВАЛЛУДИИ РОӢӢОИ ЗОИШ	32	
ПРОФИЛАКТИКАИ МАХСУСИ КАСАЛИӢОИ СИРОЯТИИ БУЗҲО	33	
4. МАӢСУЛОТИ БУЗ.....	34	
АДАБИӢТ	38	

МУҚАДДИМА

Буз - чорвои ба инсон хеле нафъовар буда, барои шахсони камбизоат ба ӯйи гови ширдеъ чун манбаи рискӯ рӯзи ва даромад мебошад. Ром намудани бузӯ назар ба дигар ӯйвонот, ӯатто сағ барвақтар ба амал омадааст. Маълумотӯи бостоншиносон шаӯодат бар онанд, ки қадимтарин нишонаӯ дар Осиёи миёнаву хурд 8 ӯазор сол муқаддам бозёфт шудаанд.

Бузӯ дар мамолики дунё ба таври гуногун тақсим гардидаанд. Зиёда аз нисф дар Осиё ва қариб сеяки онӯ дар Африқо паён гардидаанд. Қисми дигарашон дар Амриқои Ёанубӣ, сипас Аврупо, Амриқои Шимолӣ ва Марказӣ маскунанд. Дар арсаи ӯаён бештар бузӯи зоти серпашму ширдеъ паёншуда мебошанд.

Умуман, инсон ба ин чорвои нодир хеле ниёз дорад. Аз ин ӯиёат, бузпарварӣ дар хољагиӯи аӯолӣ на танӯ ӯамчун манбаи иловагии даромад, беъгардонии ӯолати илтимои аӯолӣ, инчунин воситаи истеъсоли маъсулоти камхарљи озӯкаворӣ ва нигоӯдории саломатии аӯолӣ тавсия мегардад.

Таснифи баъзе зотӯи буз

Дар ӯаён зиёда аз 383 млн сар буз мављуд аст, ки 50%- и он дар Осиё (хусусан дар Ҳиндустон ва Хитой) ва 30%- аш дар Африка мебошад. Зоти бузӯи ширдеъ дар СССР (бузӯи ширдеъи горький, зааненӣ, мергелӣ ва ғайра.), Европаи Ғарбӣ (зааненӣ, тоггенбургӣ), ӯан. Ғарбии Осиё (суриягӣ), Африқои Шимолӣ (нубиягӣ ва ғайра.) бисёранд. Бузӯи серпашми советӣ (давлатӯи мушаракулманофеъ), ангорӣ (Туркия, ШМА), мараш (Эрон ва дигар мамлакатӯи Шарқи Наздик) аӯамияти саноатӣ доранд. Зоти бузӯи махсуси тибидтеӯро дар ФР (оренбургӣ ва наздидонӣ) ва Тибет (кашмирӣ) парво мекунанд. Зоти бузӯи дуруштпашм дар бисёер мамлакатӯи паён шудааст. Ба 01.01. с.2013 саршумори умумии бузӯ дар Тољикистон 1,8 млн. сарро ташкил медиӯад. Шири буз тезӯазму серғизо, барои тайёр кардани панир ва дигар маъсулоти ширӣ истифода мешавад ва барои кӯдакон ва одамони меӯдааш касал муфид аст. Гӯшти буз ба монанди гӯшти гӯсфанд хуштаӯму серғизо мебошад. Аз пашми буз матоӯӯи трикотажи, паддор, қолин ва ғайра мебофанд. Аз пӯсти буз чармӯи сахтиён шевро лайка, замша хром тайёр мекунанд. Аз тибити буз рӯймолӯи нафис ва шол мебошад.

Бузӯи ангорӣ, зоти серпашм. Дар кишварӯи қадими ӯануби Байнаннаӯрайн ба вуљуд овардаанд. Дар асрӯи миёна бузи ангорпарварӣ махсусан дар ноӯияи Ангора (Анкараи Туркия) инкишоф ёфта ва номи зот низ аз ӯамин лост. Вазни зиндаи модабуз 32- 36 кг, такка 50- 55 кг, дар як тарош 2,2 -7 кг пашми нимдурушт (65- 75%- аш пашми соф) медиӯад. Аз пашми бузи ангорӣ матоӯӯи баландсифати моӯутӣ, махмали дарозпат, гилем, матоӯӯи гуногуни трикотажи ва ғайраӯ тайёр мекунанд. Бузи ангорио барои беътар гардонидани зоти бузӯи дуруштпашм истифода

мекунанд. Дурагааш пашми нимдурушт медиъад. Дурагаи бузи ангориро асосан дар кишварҳои назди Кафқоз, ʔумњуриҳои Осиёи Миёна ва қисман дар Қазоқистон ва ноҳияҳои биёбони Кафқози Шимолӣ мепарваранд. Бузи ангорӣ дар соҳии собиқ давлати Шӯровӣ барои ба вуҷуд овардани бузи серпашми советӣ истифода шудааст.

Бузи зааненӣ, зоти ширдеъ. Ин зотро дар водии деҳаи Зааненӣ (Saane) давлати Швейцария (асри 1X) ба вуҷуд овардаанд. Бузи зааненӣ калонлӯсса, асосан сафед, аксар бешох, модабуз 50- 60 кг ва такааш 70- 80 кг. Аз ӯар 100 сар 180- 250 бузғола мегаранд. Дар давраи ширдиӣ (лактатсия) (8- 12 моъ) 600- 700 (беътаринаш то 2482) ва дурагаҳоиаш 500- 1000 кг шир (равғаннокиаш 3,6- 4,5%) медиъад. Бузи зааненӣ барои ба вуҷуд овардани зоти бузиҳои сершири бисёр мамлакатҳои Аврупо, Америка ва Осиё нақши муҳим бозидааст. Бузи заанениро ба давлати Россия соҳии 1905- 1913 оварда, барои беътар кардани зоти бузиҳои ширдеҳи русӣ истифода кардаанд. Дурагаи бузи зааненӣ дар тамоми вилоятии марказӣ ва шимолу ғарбии ФР паън гардидааст.

Бузи серпашми советӣ, зоти пашмдеъ. Соҳии 1947- 1962 дар ʔумњуриҳои Осиёи Миёна ва Қазоқистон бо роҳи ʔуфтқунонии бузиҳои ʔойдории дуруштпашм ва зоти бузиҳои ангорӣ ба вуҷуд овардаанд. Асосан дар ʔумњуриҳои Осиёи Миёна, Қазоқистон ва дар Кафқози Шимолӣ парвариш мекунанд. Вазни зиндаи модабуз 38- 40 кг, така 55- 65 кг, пашмаш сафеди рахш, ниммаъин (дарозияш 18- 20 см), нисбат ба пашми бузи ангорӣ сертибит, дар як тарош 1,5- 4,0 кг пашм (75- 80%- аш пашми соф) медиъад. Аз 100 сар 105-110 бузғола мегаранд. Дар давраи ширдиӣ (лактатсия) 65- 70 л шир медиъад. Ғшти бузи серпашми советӣ серғизост. Аз пашми бузи серпашми советӣ маҳмал, гилем ва аз тибиташ рӯймолҳои шол, камзӯл ва ғайра, аз пӯсташ чармҳои пурдошти гуногун тайёр мекунанд. Бузиҳои серпашми советӣ ба шароити баландқӯну водӣ мутобиқ буда, барои беътар кардани маъсулнокии бузиҳои дуруштпашми маъаллӣ истифода мешаванд.

Бузи ʔойдорӣ (маъаллӣ), зоти ғшту пашму ширдеъ. Дар аксари ноҳияҳои Тоҷикистон (хусусан вилояти Хатлон, райони Рашт ва Помири Шарқӣ) парвариш мекунанд. Вазни зиндаи модабуз 40- 45 кг ва така 50- 55 кг, пашмаш гуногун таркиб (дарозии пашми дурушташ 30- 40 см ва табиаташ 4- 5 см), аксар сиёъ, қисман ало, соли дар як тарош 0,7- 0,9 кг пашм (88- 94%- аш пашми соф) медиъад. Аз 100 сар 110- 115 бузғола мегаранд. Дар давои ширдиӣ (лактация) 70- 160 кг шир (равғаннокиаш 4,4%) медиъад. Ғшти бузи ʔойдори серғизост. Аз пашми бузи ʔойдори арғамчин, аз тибиташ рӯймол, каллапӯш, камзӯлча ва ғайра аз пӯсташ чармҳои саҳтиён, шевро, лайка, замта тайёр мекунанд.

Бузьои зоти зоанені

Бузьои льйдорі

Бузьои зоти серпашми тољикі

Бузьои зоти сертибити олтойи

ХУСУСИЯТҲОИ БИОЛОГИИ БУЗҲО

Бузҳо серъаракат буда, ба осонӣ ба нишебии кӯҷаҳо, ҳато ба шохҳои хамхӯрдаи дарахтҳо баромада, чарогоҳҳои аз алаф на он қадар фаровонро истифода мебаранд. Аз рӯи дароҳии мутобиқшавӣ ба шароитҳои гуногуни иқлим, бузҳо нисбат ба дигар намуди чорво бартарӣ доранд.

Бузҳо фуқи борик ва забони серъаракат доранд, аз ин сабаб онҳо алафҳои аз зери сангҳо рӯидаро ба осонӣ дастрас карда метавонанд. Меъдаи бузҳо чордангеза буда, рӯданояшон пурқувват ва нағз инкишофёфта мебошанд, бинобар ин ғизои дорои то 64% клетчаткаро ба осонӣ ҳал мекунанд. Хӯрокҳои гуногун, баргу пояи растаниҳои беҳмева, алафҳои хурӯй, партовҳои ошхонаро бо мароқ истеъмол намуда, чарогоҳҳои баландкӯҳ ва биёбонро самаранок истифода мебаранд.

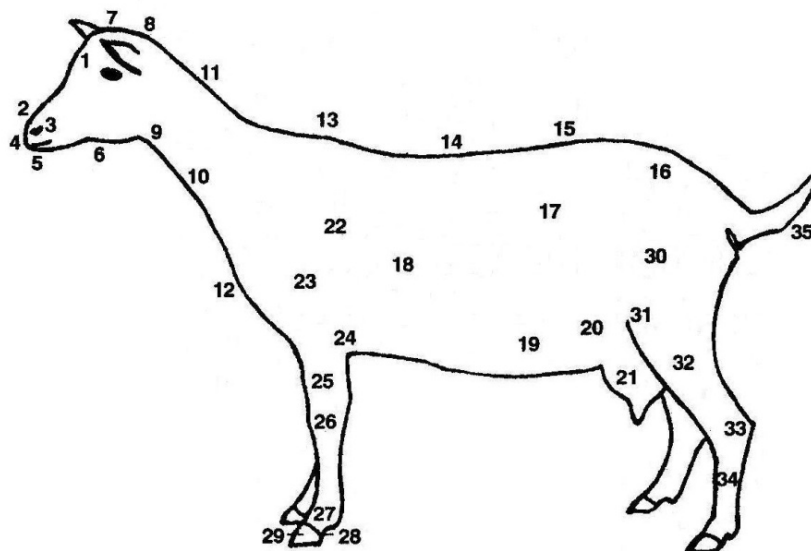
Ҳангоми хӯрокдиҳӣ ва нигоҳубини нағз, бузҳо хеле кам ба касалиҳои дучор мешаванд. Ҳарорати мӯътадили бадани онҳо – 39 – 40°C, набз – 70 – 80 зарба дар як дақиқа ва миқдори нафаскашиашон бошад – 15 – 20 маротиба мебошад.

Балогати лансии бузҳо дар 5-6 моҳагӣ фаро мерасад, вале барои ҷуфткунонӣ танҳо пас аз 1,5 солагии онҳо роҳ додан зарур аст. Ақидае мавҷуд аст, ки бузҳои ғайризотиро, ҳангоми вазни кофии зинда гирифтани, барвақттар низ ҷуфтӣ кунонидан мумкин аст. Дар айни замон ҷуфткунони то 2 сол ва зиёдтар мавҷуф гузоштан мумкин нест, зеро ҳангоми дуру дароз бордорнашудан, бузҳо қобилияти бозтавлидиро гум мекунанд ва функцияи тухмдонҳои гум мешавад. Давомнокии бӯғӯзӣ ба ҳисоби миёна 150 рӯз буда, давраи лансӣ 21-30 рӯз давом мекунад. Бузҳо баъорон низ эътимолӣ ба хоҳиши додани бештар 1-2 бузгола мезоянд.

Давраи ширдиҳии аксар бузҳо 5-6 моҳ, зотҳои махсусгардондашуда бошад, 10-12 моҳ давом мекунад. Вазнафзункунии миёнаи шабонарӯзии бузголаҳо ҳангоми парворикунонӣ ва фарбеъшавӣ ба 120-140 г мерасад.

СОҲТИ БАДАНИ БУЗҲО

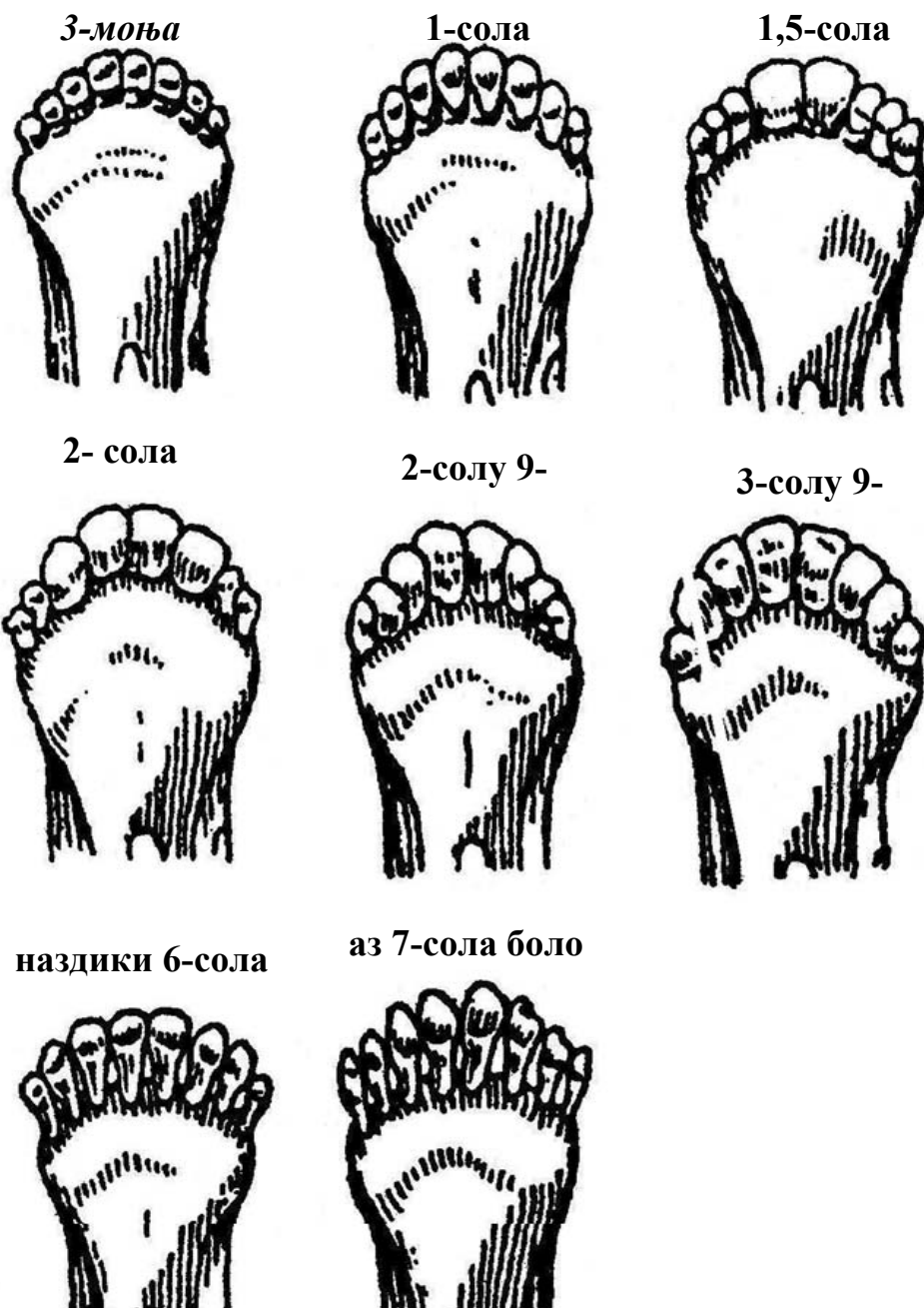
Шакли берунаи бузҳо (экстерер) аз саломатӣ ва маъсулнокии онҳо далалат мекунад. Бо ин мақсад қисми гуногуни бадани ӯро муоина намуда баҳо медиҳанд (расми 1). Барои баҳодиҳии нисбатан воқеии бузҳо онҳоро бармекашанд. Илова ба баҳодиҳии экстерер вазни зиндаро муайян мекунанд. Ҳангоми баҳодиҳии соҳти бадан ба бартариат ва норасоии нисбатан паҳншуда – нодуруст гузоштани пойҳо, сустии булулаки пой, хамадагии тахтапушт, шиками фурӯрафта ва шакли нуқсондориistonҳои диққат медиҳанд.

Расми 1. Сохти бадани буз: 1 – пешонї, 2 – бинї, 3 – сўрохињои бинї, 4 – лаби болої, 5 – лаби поенї, 6 – манањ, 7 – тораки сар, 8 – пушти сар, 9 – њалќ, 10, 11 – гардан, 12 – сина, 13 – ёл, 14 – тахтапушт, 15 – камар, 16 – саѓрї, 17 – чуќураки болои шикамба, 18 – ќафаси синна, 19 – шикам, 20 – ќадкашак, 21 – пистон, 22 – шона, 23 – китф, 24 – буѓуми усутухони соид (оринљ), 25 – соид, 26 – банди даст, 27 – буѓуми банди даст, 28 – љорубаки сум, 29 – сум, 30 – рон, 31 – буѓуми зону, 32 – соќи по, 33 – буѓуми тозиш, 34 – банди пой, 35 – дум.

Њангоми харидани буз барои муайян намудани синни он дандонњояшро аз назар гузарондан зарур аст, зеро мањз њолати системаи дандонњо мўњлати истифодабарии њайвонотро муайян месозад. Одатан мўњлати истофодабарии бузњо дар хољаѓї 7-8 солро ташкил медињанд, вале њолатњое низ маълуманд, ки бузњо дандонњои худро тўлонитар нигоњ медоранд ва дар хољаѓї истифода бурдани онњо то 12-13 сол давом мекунад.

Синни бузњо аз рўи њолати дандонњои пеш муайян карда мешавад (расми 2). То яксолаѓї дандонњои пеши бузњо, ширї мебошанд, сипас то 4 солаѓї онњо тадриљан бо дандонњои доимї иваз мешаванд, ки нисбат ба дандонњои ширї бузурғтар ва васеѓтар мебошанд.

Расми 2. Тағйирёбии дандонҳои бузё

Баъди 4 солагии бузё, синни онҳо бо тағйирёбии шакл ва дараҷаи хўрдашавии дандонҳои пеш, инчунин дар байни онҳо пайдо шудани роғ муайян карда мешаванд. Дандонҳои пеши ҷавон шакли белчаҳои васеоро доранд ва бо ҳамдигар пайваста мебошанд. Бо гузашти синну сол сатҳи вайроншавандаи онҳо шакли исканаро гирифта, гарданашон бориктар мегардад. Мўълати аниқ ивазшавии дандонҳои пеш ва фарсудашавии онҳо аз ҳолати саломатии буз, характери ғизои истеъмолкунанда ва хусусияти фардии он вобаста мебошад.

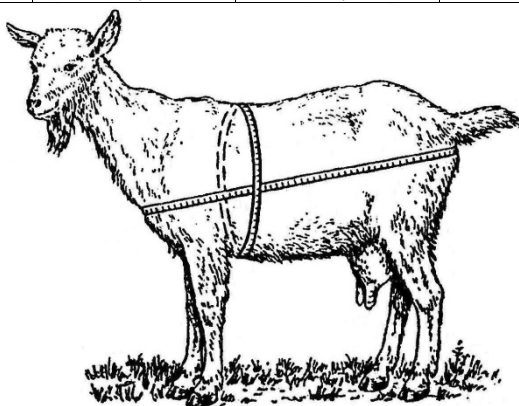
Агар барои бо усули баркашидан муайян кардани вазни зиндаи буз имконият набошад, усули ченкунӣ ва муайян кардани вазни зиндаро

тавассути љадвали махсус бо назардошти синни чорво истифода бурдан мумкин аст. Барои ин гирдогирди синаро аз кафои шона (бо лента дар канори аќиби шона) ва фарогирии давродаври тана чен мекунанд (расми 3). Вазни зиндаи бузњои калони зоти ширдењ дар доираи 50-80 кг ќарор дорад.

Љадвали 1

Вазни зиндаи бузи фарбењияш миёна, кг (тибќи Саковский)

Суммаи ченакњо	Вазни зинда, сол				
	1	2	3	4	5
160	16,0	24,0	25,6	27,2	28,8
170	17,0	25,5	27,2	28,9	30,6
180	18,0	27,0	28,8	30,6	32,4
190	19,0	28,5	30,4	32,3	34,2
200	20,0	30,0	32,0	34,0	36,0
210	21,0	31,5	33,6	35,7	37,8
220	22,0	33,0	35,2	37,5	39,6
230	23,0	34,5	36,8	39,1	41,4
240	24,0	36,0	38,4	40,8	43,2
250	25,0	37,5	40,0	42,5	45,0
260	26,0	39,0	41,6	44,2	46,8
270	27,0	40,5	43,2	45,9	48,6
280	28,0	42,0	44,8	47,6	50,4
290	29,0	43,5	46,4	49,3	52,2
300	30,0	45,5	48,0	51,0	54,0
310	31,0	46,5 – 49,6	52,7	55,8	56,9
320	32,0	48,5	51,2	54,4	57,6
330	33,0	49,5	52,8	56,1	59,4
340	34,0	51,0	54,4	57,8	61,2
350	35,0	52,5	56,0	59,5	63,0
360	36,0	54,0	57,6	61,2	64,8
370	37,0	55,5	59,2	62,9	66,6
380	38,0	57,0	60,8	64,6	68,4
390	39,0	58,5	62,8	66,3	70,2
400	40,0	60,0	64,0	68,0	72,0
410	41,0	61,5	65,6	69,7	73,8
420	42,0	63,0	67,2	71,4	75,6
430	43,0	64,5	68,8	73,1	77,4

Расми 3. Муайян намудани вазни зиндаи буз аз рӯи ченакҳои бадан

БУЗРО ЧӢ ТАВР БОЯД ИНТИХОБ НАМУД ?

Бузҳои сертибит ва серпашмо то тарошидани пашмашон бо усули шонакунӣ баҳо медиҳанд. Маъсулнокии волидайн, қобилияти хӯрдани ин ё он ғизо ва рафтори ҳайвонотро муайян мекунанд. Ҷамчунин ба самти тахтапушт, ки бояд рост бошад, ба ҳолати пистон, дандонҳо диққат медиҳанд. Барои зотпарварӣ ва бузҳои дорои шохҳои хурд ва ба ҷам печида, пойҳои Х-шакл тавсия дода намешавад. Зичии тибитро бо усули бо даст қабидани паълӯ, рон, шона муайян мекунанд. Микдори тибит, дарозӣ ва ранги он бояд ба хусусиятҳои зотӣ мувофиқ бошанд.

Барои бузҳои **серпашм** баробар сабзидани пашм хос аст. Беътар аст, агар пашми ҷар аз пешонӣ ба поён фуromaда, мисли кокулча овезон, на рост хеста бошад. Пашм бояд аз кокулчаҳои дарози ғалқа-ғалқа бо тобиши нағз зоғиршаванда, дарозии афзоиши солони то 20 см бошад, зичии онро аз рӯи васегии дарзи пӯст, ғангоми тит кардани пашм муайян мекунанд.

Бузи солими **ширдеъ** чусту чолок, серғаракат ва нозук, пашмаш нарезанда мебошад. Бузҳои ширдеъ дорои сари борику сабук, чашмони зинда; ғушҳои борику шаффоф; гардани ғамвор, борику, рост; қабурғаҳои барласта ва борику; сини васеъ ва чуқур; шиками на он қадар қалон; устухони чорбанди васеъ, рост, каме поён фаромада; камари дароз, бо чуқурчаҳои сабук байни шохҳои мӯғраҳо; пойҳои боқувват, рост, бо сумҳои устувори ғилодор; пӯсти нозук, ғафс, мутағаррик; пашми мағин, ғилодор мебошанд (расми 10).

Пистони буз бояд ба бадан нағз часпида, баланд ғойғиршуда ва ғунҷоишаш ба таври қофӣ ва асосаш васеъ бошад (расми 11). Пайванди миёнаи ниғондорандаи он бояд хеле мустағкам бошад. Пистон бояд таранг, чандир ва бо мӯйчаҳои нозук пӯшонда шуда бошад. Ҷангоми ламскунӣ набояд ягон нишони сахтшавӣ, аломати варами ғадуди пистон мавҷуд бошад. Шаклаш – нокмонанд, конусшакл. Сарпистонҳо нағз инкишофёта, бо андозаҳои барои ширкашӣ зарурӣ, бе тарқишҳо ва озах буда, ғунҷоиши захираи пистон қалон аст. Ҷар қадаре ки варидҳои ширӣ пурқувваттар ва найчаҳои ширӣ васеътар бошанд, буз ғамон қадар серширтар аст.

Ба он чиз диққат додан лозим аст, ки оё дар қафои шонаҳо ғои борику мавҷуд аст ё не, ки нағаскашӣ ва функцияи мубодиларо душвор мегардонад. Буғумҳои хурдшудаи банди даст ё тозиш, сумҳои шикаста ва лоғаршавии китфҳо аз инкишофи бади ҳайвон ва маъсулнокии даст шаҳодат медиҳанд. Ҷангоми танг ғойғиршавии пойҳои қафо пистон зимни роғгардӣ ва чаридан доимо фишурда мешавад, ки ба раванди ширҳосилшавӣ монеъ мегардад. Бузҳои дорои тахтапушти «суст» ба

њаяљон бештар дучор мегарданд. Гоњо чунин нуќсонњо низ ба назар мерасанд: њалќамушакњои сусти сарпистонњо, ду сўрохи дар сарпистон, сарпистони «нобино» - курпистон.

Мављуд будани бўи бегонаи ғайрихоса ва маззаи шир норасои њисобида мешавад. Ин бо сабаби нигоњубини бад ё хусуситњои фарди ба вуљуд омада метавонад. Агар имконияти чашидани маззаи шир набошад, сари бузро бўй кашидан лозим аст. Сари буз бўи нофорами ғайрихоса дошта бошад, метавонад ба шир гузарад.

СЕРШИРЇ АЗ ЧЇ ВОБАСТАГЇ ДОРАД?

Ба серширии бузњо њамзамон якчанд омилњо таъсир расонда метавонанд – ирсият, андозаи калон ва пистонњои наѓз инкишофёфта. Агар ягон насли буз, ё аз авлоди модарї ё падарї зоти ширдењ бошад, пас он њатман зоњир мегардад.

Ширдињии баландро аз бузи љавони аввалин бор зоида интизор шудан мумкин нест (1 – 1,5 кг, баъди бузѓола боќимонда). Буз ба таври воќеї фаќат баъди се-чор бор бузѓолазої љўшида мешавад.

Хўроќи барои ширњосилшавї наќши муњим дорад. Алафи сершира, бехмевањо, сабзавот, оби фаровон додан њамеша ширдињиро зиёд мегардонад. Њайвони калоне, ки набояд чандон серѓўшт бошад, бо бадани дароз барои њазм намудани хўроќи бисёртаре ва мутобиќан шири зиёдтаре додан имконият дорад.

Буз, баъди он ки барояш шароити мусоид фароњам меоваред, њаддалимкон рўзи дигар ширдињии худро зиёд намекунад. Ваќти муайяне зарур аст, ки ширдињии буз барќарор шавад, агар ќаблан нигоњубини он номувофиќ бошад, пас бояд ќувват гирад, организм ба кори нисбатан сермањсуле омода гардад.

Агар барои парвариш бузњои **серѓўштро** ќарор додед, пас њайвони шакли гирд доштаро интихоб намоед. Чунин бузњо гардани кўтоњу ѓафс дошта, чорбанд ва ќисмати ќабурѓањо сермушак мебошанд. Устухони пойњо ба таври кундаланг пањн нестанд, балки ба шакли росткунља (квадрат) наздик мешаванд. Синаи онњо чуќур, васењ, кўтоњ, шикам калонњалъм мебошад. Пистон на он ќадар калон, баланд љойгиршуда мебошад. Чунин бузњо талафёбии вазни зиндаро дар давраи ширдињї зуд барќарор мекунанд.

Интихоби таккањо. Ба сохти бадан, мављуд будани нуќсонњои инкишоф – нодуруст љойгиршавии дасту пойњо, синаи танги на он ќадар чуќур, љои борик дар ќафои шонањо, ёли дутаќсимшуда, лангидан, нобаробарии инкишофи тухмњо (онњо бояд њалќа-њалќа, симметрї ва бедард бошанд) бањо додан лозим аст. Дарднокии ѓилофи тухмњо, илтињоби пўсти атрофи он, нољўрии пешобкунї ва эрекция набояд љой дошта бошад. Такаро борои хушзодкунї аз модабузњои 3-4 бузѓола зоида интихоб мекунанд (расми 2).

Расми 2. Таккаҳои дуруст ташаккулёфта

2. НИГОЊЎБИН ВА ХЎРОНДАНИ БУЗЊО

Огилхона барои бузҳо. Барои ӯар як ӯайвонот лӯдо намудани масоӯати 3 – 4 м² дар огилахона зарур аст. Фарши онро бо омехтаи лою шағал бо ғафсиаш 10 – 15 см пӯшондан мумкин аст. Бетонпӯш кардан ё аз чӯб сохтани фарш шарт нест.

Деворҳо (на пасттар аз 2 м) бояд гармидиӯии нағзро таъмин намоянд. Дар огили бузҳо сохтани шамолдаро (вентилятсия) ӯатми аст: ӯар гуна кӯбури диаметраш тақрибан 20 см-ро метавон истифода бурд, ки як нӯги он дар масофаи 20-30 см аз сақф ва нӯги дигараш – ним метр аз болои бом баромада бошад. Кӯбури ӯавокаш бояд дар нӯги поёни-сарпӯш, дар нӯги болои калпоки аз таъшинҳо муӯофизаткунанда дошта бошад. Он одатан дар даромадгоњи огилахона насб карда мешавад, то ин ки дар лӯои истироӯати ӯайвонот шамолзании дутурафа ба вулуд оварда нашавад. Ба ғаир аз

кубур, сохтани тирезаҳои кушодашаванда мувофиқ аст (ё ин ки лоақал як тиреза дар баланди 1,5 м аз фарш). Меъёри шишабандӣ – 1:10 майдони фарш.

Ба оғил бояд хати барқ гузаронда шавад: аввалан, барои шабона рух додани бузғолазоӣ, сониян, набудани рушноӣ ба бузғо таъсири азиятдиёнда мерасонад (иштиёо бад, маъсулноки паст мешавад).

Оғилхона бояд зимистон гарму равшан, тобистон – торику салкин бошад. Њангоми гарми барои њосил намудани соя ва салкинӣ дар оғил, муъофизат намудани њайвонот аз магасу хомӯшакњо, дар тирезањо ба таври илова, тавораи чўбин, брезент барои овехтан дар тирезањо пешбинӣ карда мешавад.

Бомро беътараш дунишеба ва на он қадар паст сохтан лозим аст, пас дар болои оғили бузғо қисме аз бедаро нигоњ доштан мумкин аст. Фақат пешбинӣ намудани изолятсияи хуби њаво муњим аст, то ин ки дар хасбеда бӯи оғилӣ нашинад, чунин ғизоро бузғо бо дили нохоњам истеъмол мекунад. Ба замми ин боми баланд ва ғарами беда дар тобистон барои сахт гармшавии бошишгоњ имконият намедиёад ва зимистон гармии зиёдеро нигоњ медорад.

Дар паълӯи оғилхона кўраи начандон калон (одатан дар девори њанубии бошишгоњ) месозанд, ки бо тавораи баландияш на пасттар аз 1,5 м кашида мешавад. Болои кўраро бо бом мепўшонанд.

Барои истироњати њайвонот дар оғилхона тахтакатњо месозанд. Баландии он аз фарш – 40, васеъгияш – 50, дарозияш – 100 см бошад. Онњоро одатан аз тахтањои рандакардашудаи ғафсияшон 40 мм месозанд, гоњо дарњои кўњнаи њамвор ва тахтањои қад-қади тана аракардашудаи дарахтони ғафсро истифода мебаранд. Тахтакатњо барои бузғо њам аз нуқтаи назари беъдошти санитарӣ ва њамчун воситаи муъофизат аз шамоли дутарафа истифода мешаванд. Яке аз чунин тахтакатњо, ки дар кунљи равшани бошишгоњ лўйгир ва бо охури на он қадар калони алоњида муљањњаз аст, метавонад њамчун лўйи ширдўшӣ хизмат кунад.

ВОЯИ ХЎРОКДИЊИ (РАТСИОН)

Вояњои хўрокињо барои бузғо, вобаста ба синну сол ва њолати физиологӣ, њинс аз рӯи таркиб ва ғизоникӣ ба талаботњои њисми чорво мувофиқ бошанд (љадвали 2.) Барои бузғо миқдори муайяни ему хошоки омехта (аз 300 г то 1,5 кг хўрокињои дурушт барои як буз дар як рўз) ё ғалладона (аз 200 то 400 г дар як рўз) талаб карда мешавад.

Ба ширдињии модабузғо сабзабот ва беҳмевањо таъсири мусбат доранд (барои 2-3 бор дар як рўз қариб 3 кг), њиссаи калони ғалладона ё ему хошоки омехта, дар вояњои хўроки бузғои сертибит ва серпашм бошад, нисбат ба ширдењ ба миқдор ва сифати тибит ва пашм таъсири мусбат мерасонад. Давраи инкишофи пуршиддати

пашм – ноябр ва декабр мебошад, дар моњи январ бошад, дар љанини модабузи бордоршуда ташакул меёбад. Аз ин сабаб, зимистон њам бузњои сертибит ва серпашм бояд нисбат ба ширдењ хўроки ғизонокиаш баландро бештар истеъмол намоянд.

Љадвали 2.

Вояњои хўрокдињи ба бузњои зоти пашму тибитдењ, ба як сар дар шабонарўз											
Нишондодњо	Модабузњои кисир ва буғуз (12-13 њафта)			Модабузњои буғуз дар 7-8 њафтаи давраи буғузи				Модабузњои ширмакон ва љўшої			
	Вазни зинда, кг										
	35	40	45	35	40	45	50	35	40	45	50
ВХЭ (воњиди хўрокаи энергетикї)	0,85	1,00	1,13	1,05	1,15	1,26	1,36	1,57	1,68	1,84	1,89
Энергияи мубодилави, МЉ	8,51	9,98	11,34	10,5	11,55	12,6	13,65	15,75	16,8	18,38	18,9
Моддаи хушк, кг	1,2	1,4	1,6	1,35	1,5	1,7	1,9	1,45	1,6	1,9	2,0
Протеини хом, г	115	125	150	150	155	165	170	240	255	275	280
Протеини њазмшаванда, г	65	70	90	100	105	110	115	145	155	165	170
Калсий, г	4	5	5,5	6,5	7	7,5	8	7	8	8	8,5
Фосфор, г	2,5	2,5	3	3,5	3,9	4,2	4,4	5	5,5	6	6
Магний, г	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7	0,7	0,8	0,8	0,9
Сулфур, г	2,4	2,6	2,9	3	3,3	3,6	3,8	4,4	4,7	5	5,1
Оњан, мг	43	43	43	55	55	55	55	88	88	88	88
Мис, мг	9,6	9,6	9,6	11	И	И	11	15	15	15	15
Руњ, мг	32	32	32	43	43	43	43	88	88	88	88
Кобальт, мг	0,4	0,4	0,4	0,4	0,52	0,52	0,52	0,87	0,87	0,87	0,87
Манган, мг	48	48	48	65	65	65	65	88	88	88	88
Йод, мг	0,4	0,4	0,4	0,4	0,44	0,44	0,44	0,68	0,68	0,68	0,68
Каротин, мг	7	9	13	13	14	16	18	17	18	20	21
Витамины D, МЕ	420	490	600	600	700	800	900	650	700	850	900

Бузњо дар як шабонарўз аз 2 то 3 кг беда, дар чарогоњ бошад – аз 3 то 5 кг алафро истеъмол менамоянд.

Шоњу баргњои зимни буридани дарахтони мевадор љамњовардашударо бузњо бо камоли майл истеъмол мекунанд.

Аз ғалладонагї сулиро (овёс) гирифтањ бењтар аст; љавро чандон нагз намехўранд ва он барои љамњшавии равѓан дар организм мусоидат менамояд; мувофиќи имконият захира намудани гандум, љуворимакка ва сабўс хуб аст. Нахўд, соя, мош, дигар лубиёгињоро бењтараш дар омехтагї бо ғалладона додан лозим аст. Њамаи ғалладонагињоро бо камоли майл истеъмол менамоянд ва дар шакли

майдакардашуда онро ӧайвонот беӧтар ӧазм менамоад, сабуӧсӧоро тар карда ӧ дар омехтаӧи бо боӧимондаи хӧрокӧо ва ӧизои сершира диӧед.

Барои бузӧо дар як шабонарӧз ду -се маротиба хӧрок ва об медиӧанд. Агар об дар оӧилхона доими набошад, пас бузро аввал об менушонанд, сипас дар охӧри тоза омехтаи ему хошок, ӧалладона ӧ омехтаи сабзавоту боӧимондаи хӧрокӧоро мерезанд. Беда ва коӧреза барои буз бояд дар ӧар як ваӧти шабонарӧз дастрас бошад (ӧадв. 3 ва 4).

Ба ӧизои концентрати ӧ омехтаӧои серӧизо 1 бор дар як рӧз каме намак ӧамроӧ кунед, 1-2 бор дар як ӧафта 10-15 г бур диӧед. Моӧи декабр витаминӧо – тривит ӧ тетравитро илова намудан лозим аст.

Ӣадвали 3.

Вояӧои хӧронидан барои парвариш намудани бузӧолаӧои 6-7 моӧа ва боло

Хӧрокаи	Типи воя			
	I	II	III	IV
Бедаи юнучкаи, кг	0,5	-	0,5	0,5
Бедаи алафи табиӧи, кг	1,0	2,0	0,5	1,0
Омехтаи боӧимондаи сабзавоту хӧрокаиӧо ва ӧ сенаж, кг	-	-	1,0	0,5
ӧаллаи емвори, кг	0,3	0,4	0,5	0,4
Намаки ошӧи, г	10	10	10	10
Дар таркиби воя мавчуд аст:				
Вохидӧои хӧрокаи, кг	1,3	1,4	1,3	1,3
Протеини ҳозим, г	135	140	150	145
Калсий, г	23	20	23	24
Фосфор, г	6	6	6	6

Ӣадвали 4

Вояӧои хӧронидан барои парвариш намудани бузӧои солор

Хӧрокаи	Типи воя				
	I	II	III	IV	V
Бедаи юнучкаи, кг	-	-	1,0	0,5	-
Бедаи алафи табиӧи, кг	2,0	2,5	1,0	1,5	0,5
Омехтаи сабзавот, ва ӧ сенаж, кг	-	-	-	-	2,0
Ках, пӧчоқи пахта, кг	0,5	-	0,5	1,0	1,0
Дони емвори, кг	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Намаки ошӧи, г	12	12	12	12	12
Дар таркиби воя:					
Вохидӧои хӧрокаи, кг	1,6	1,7	1,6	1,7	1,6
Протеини ҳазимшаванда, г	150	140	185	160	190
Калсий, г	22	26	28	27	30
Фосфор, г	7	8	7	8	8

Бо системаи дарозу мураккаби ӧозимаи хуб буз нисбати иваз намудани вояи хӧрокӧо хеле ӧассос мебошад ва агар ин система

халалдор шавад, пас мўътадил намудан ва барќарор кардани фаъолияти њамаи шўъбањои узвњои њозима хеле мураккаб аст. Дар њолате, ки фаъолияти шикамба боз меистад ва њайвон кавшаро гум мекунад, ин одатан боиси халокат мегардад. Сабабњо метавонанд бисёр бошанд: аз њад бисёр додани ғалладонагињо, махсусан баъди зоиш, халтаи селлофанї, латта ё аррамайдаи тасодуфан фурубурдашуда, агар дар он ягон маводи бомазза рехта шуда бошад. Барои аз сари нав барќарор намудани фаъолияти шикамба дар баъзе њолатњо масъ баъди њар як ним соат ва инчунин араќ кўмак расонда метавонад (50 г араќро бо 20 гр об).

Бањори барваќт гузаштан ба алафи сабз бояд на яку якбора, балки бо тафсил мавзун гирад. Якбора гузаштан ба алафи сершира боиси њавогирии меъда (тимпания) мегардад ва ин аксаран ба њалокати њайвон оварда мерасонад. Барои бартараф намудани дамоварї ангишти фаълкардашуда ва серњаракатї низ ёрї расонда метавонад.

Сайру гашти бузњо

Бузњо – њайвони серњаракат мебошанд ва ба сайру гашти мунтазам (мотсион) эътиёль доранд. Њатто зимистон дар сармои 20-25 дараља онњоро 20-30 даќиќа ба ќура сар додан мумкин аст.

Баъди танаффуси зиёд, фарз кардем, агар бузњо як њафта ба сайру гашт набаромада бошанд, дар њавои сармо онњоро даррав ба як яку ним соат баровардан мумкин нест. Бењтараш се бор, вале 10-15 даќиќагї ба сайру гашт баровардан лозим аст, то ин ки буз аз сари нав ба њавои хунук одат намояд.

Шохи сумњои буз, махсусан ширдењро ду бор дар як сол мебуранд: бањор, одатан пеш аз оғози мавсими чаро, ва дар охири мавсими чаро – тирамоњ. Шохи суми модабузњои њомиладорро то зоидан намебуранд. Суми бузњои сертибиту серпашмо, ки соли дароз дар чарогоњ нигоњ дошта мешаванд, хеле кам мебуранд ё умуман намебуранд.

Барои гузарондани ин амалиёту чорабинї њайвонро одатан дар замин мехобонанд, сумњояшро аз ифлосї тоза мекунанд, барои ошкор намудани захм, тарќишњо ва беморињои римнок бодикќат муоина мекунанд. Шохи катшударо бо амбўр ё амбўри симбур мебуранд, сипас ба корди тез канорњои онро баробар мекунанд. Нигоњубин накардани сумњо метавонад боиси нодуруст лўйгиршавии пойњои буз, калшавї ё дарднокии буѓумњо гардад.

Оѓилхонаи серрутубат, чарондан дар марѓзорњои намнок, чарондани барваќтї ё беваќтї дар шабнам ба беморињои буз тавассути суми пўсида мусоидат мекунад, ки метавонад ба дигар бузњо ба воситаи фарш гузарад. Дар он ќисмати чарогоњ, ки њайвонот чарида

ва бемор шудааст, бояд муддати ним сол карантин (мамнўъ) эълон карда шавад.

Аломатҳои беморӣ: бузҳо бо дандонҳоишон пусти байни сумборо мехоранд, сипас баъди 1-2 рӯз лангидан пайдо мешавад ва баъди як нафта буз аллакай роњ гашта наметавонад ва алафро ба зону зада мечарад. Беморӣ бештар аввал пойҳои пешро илатнок менамояд, вале муолиља ва профилактикаро барои ӯар чор пой гузарондан зарур аст. Сараввал сумро аз ифлосӣ ва пору тоза кунед ва онро ба оби дорои маълули мангандор тар кунед. Ба ин мақсад аз матоъ ё исфанљ истифода бурда, кӯшиш намоед, ки ба шохи сум ва бофтаҳои нарм осеб нарасонед ва бемориро набарангезонед. Сипас сумро бо фатилаи латтагин хушк кунед, марҳами стрептосидӣ молед ва хока-антибиотик пошед. Сумро маъкам бинтпеч кунед ва дар халтаи полиэтиленӣ гузошта, онро низ маъкам бо латта бандед. Агар зарурият бошад, баъди анҷоми илољия (амалиёти табобатӣ) аз як сум ба суми дигар мегузаранд. Дар давраи муолиља бузро дар фарши хушк нигоњ медоранд ва дар ӯавои рутубатнок барои чарондан намебароранд.

Љуфтикунонӣ ва тўлгирӣ

Бузоро дар моњи октябр-ноябр ъуфтӣ мекунонанд, то ин ки насл дар моњи феврал-март, ӯангоме ки шиддати сармо пасттар мегардад, гирифта шавад. Бузголаҳои баъорӣ нисбатан устувортар мешаванд ва оноро барои зотпарварӣ нигоњ медоранд. Бо мақсаде ки шир зимистон ӯам таъмин карда шавад, қисме аз ӯайвонотро бори дуюм тобистон ъуфтӣ кардан мумкин аст. Ним моњ пеш аз ъуфткунонӣ дўшидани бузҳои ӯамаи зотњо, ба истиснои ширдењ, катъ карда мешавад.

Барои ъуфтӣ кардани буз такаи хешинадоштаи аз модабузи маъсулнокиаш баланд (ширдењ, сертибит, серпашм) зоидашуда интихоб карда мешавад. Њуфтикунонии хешовандони наздик аксаран насли хурдљусса, суст ва ӯато қобилияти зист надоштаро медињад.

Бузҳо одатан ӯар як се нафта (аз 19 то 24 рӯз) ба хоњиш меоянд, марҳилаи он метавонад аз 12 соат то се шабонарўз давом кунад. Дар ин ӯангом модабуз сахт беқарор мешавад, думашро мељунбонад, маос мезанад, ӯангоми паридани нарбуз бошад, ором меиствад. Худи ъуфтишавӣ чандон тўлонӣ нест- нарбуз модабузро аз қафо ба оғуш мегирад, якбора мељањад ва аз сари нав ба замин мефарояд. Одатан барои эътимодбахшии бештар ӯайвонотро се бор бо фосилаи 15-20 дақиқа ъуфтӣ мекунонанд. Агар модабуз баъди як моњ аз сари нав ба хоњиш наояд, пас вай бордор шудааст. Модабузи бордоршуда худро ором, эътиёткорона нигоњ медорад, камтар мељањад.

Њомиладории модабуз 5 моъ давом мекунад. Зоиш як њафта пештар ё баъдтар аз мўълати пешбинишуда ба вуқўъ омада метавонад, аз ин сабаб њафтаи охири пеш аз тўлгири бодиккат назорат намудани модабуз зарур аст.

Дар бузъои бори аввал зоянда як яку ним моъ пеш аз зоиш (гоъо 2-3 њафта пештар) андозаи пистонъо фаъолона калон шудан мегирад. Ба нишонаъои наздиктари зоиш инъо дохил мешаванд: дар охири њомиладорӣ, тақрибан 3-5 рўз пеш аз зоиш шиками модабуз аз њисоби сустшавии пайвандъои кос поён мефарояд ва овезон мешавад. Як ду рўз қабл аз зоиш пистон хеле калон мешавад, лабъои маъбал варама мекунад, сурх мешаванд, аз роғи маъбал луоби љоришавандаи шаффоф хориль мегардад.

Дар рўзи зоида аксари модабузъо (вале на њамашон) худро беқаророна нишон медиҳанд: маос мезананд, аз хўрокхўри саркашӣ мекунад, барои хобидан кўшиш мекунад, агар зоиш тобистон рух диҳад, ба чарогоъ рафта намехоҳанд.

Як њафта то зоиш аз вояи хўроки модабузъои њомиладор њамаи хўрокъои сершира ва ғалладонаро ихтисор намудан лозим аст. Ба вай танъо хасбеда ва об медиҳанд. Чунин њўронданро барои пешгири намудани ихтилолъои љиддии кори меъда (шикамба), инчунин барои роъ надодан барои пеш аз вақт љоришавии шир дар њафтаи аввали баъди зоиш низ нигоъ медоранд – фақат беда, коъи хушсифат ва об. Дар давраи моъъои охири буғузи модабузъо бояд ором бошанд, ба тез-тез рондан ё давонидани онъо, аз љойъо танг гузаронидан, инчунин якдигарро зер кардани чорво бояд роъ дода нашавад, зеро ин њолатъо боиси бачапартоӣ ва талафёбии онъо мегарданд.

Модабузъо одатан ба осонӣ, тез мезоянд ва ба ёри муътоъ нестанд. Зоиш – раванди хеле мураккаб аст, ки бо системаи асаб танзим карда мешавад. Барангезандаи камтарин: ғавго, гуфтугў, тақтақи дар, садои зарфъо – метавонад боиси бозистиин он гардад.

Њангоми зўрзани думи буз ба боло бардошта шудааст ва дида мешавад, ки чӣ гуна дар девораи пеши шикам яке паси дигар мављъои кишишхуранда (перисталтикі) мегузаранд – мушакъо суст ва таранг мешаванд.

Фосилаи зоиши байни якчанд бузгола аз 5 то 30 дақиқа давом мекунад. Њар қадар ки модабуз љавонтар ва солимтар ва насл хурдтар бошад, зоиш њамон қадар зудтар мегузарад. Вақти ба дунё омадани њар як бузгола набояд аз 30 дақиқа бештар бошад. Агар модабуз зўрзаниро идома диҳад, вале бузгола тавлид нашавад ва њамроъак дар муддати як соати баъди пайдоиши насли пештара наафтад – пас дар ин њолат душвориъо ба вуљуд омадаанд. Фавран духтурро љеғ занед!

Гоњо бузѓолањо дар чунон пардаи наздиљанинии сахте зоида мешаванд, ки он мустаќилона намедарад. Фавран пардаи наздиљаниниро бо даст даронед, синаи бузѓолачаро бошад мањс кунед, то ин ки нафасгирї барќарор карда шавад. Бузѓола на фаќат дар парда, балки луобро тавассути дањон ё бинї дам кашида, нафасгир шуда метавонад. Аз ин сабаб, њамин ки бузѓола таваллуд шуд, дањону биниашро бо ангушти ишорати бо бинт печондашуда тоза кунед.

Навзодро ба љойи гарм бурда, бо сачоќи тозаи патдор пок кунед. Чунин соиш – мањси ба худ хосе мебошад, ки барои бузѓола хеле фоиданок аст: гардиши хун, нафаскашї бењтар мегардад, кори рўдањо танзим карда мешавад, ки барои тез хорилъавии саргини нахустин (ранги сиёњ) мусоидат мекунад. Бузѓоларо хушк карда, танобаки нофро коркард намоед. Онро тарзе бурред, ки нўѓи боќимонда аз 2 см зиёдтар набошад. Хунро љаббида бароред ва нўѓи танобаки нофро дар мањлули йод тар кунед. Хун бо фишороварии сабук аз шикам ба нўѓи танобаки ноф љаббида мешавад. Онро ба рўйљои тозаи хушк печонед, болояшро бо матоје пахтангин ё пашмин пўшонед ва то ширдињї барои истироњат кардан имконият дињед. Танзими гармии бадани бузѓолањои навзоидашуда њанўз суст аст, онњоро ба осонї хунук зада метавонад. Аз ин сабаб барои онњо гармї ва њаловати бештаре фароњам оваред. Дикќат! Бузѓолањоро аз љуб ва хун бо об шустан мумкин нест! Таъсири оби гарм барои онњо њалокатовар аст.

Зоиш фаќат баъди пурра људошавии њамроњак анљомрасида шуморида мешавад (баъди 1-3 соат пас аз зоида шудани бузѓолаи охирин). Њамроњаки аз роѓи мањбал овезонро кашидан, кандан ё ба он ягон борро овезон кардан мумкин нест, вай бояд худ аз худ канда шавад!

Агар њамроњак аз 5 соат бештар нигоњ дошта шавад, ба модабуз обљўши заѓир дињед (ду ќошукча тухми заѓирро дар 1 истакон об дар муддати 10 даќиќа љушонед).

Ба дохили мушак пеш аз дўшидан 1 мл окситотсин бо сўзандорў ворид намоед – ин гормон кашишхўрии бачадон ва хорилъавии њамроњакро барангезиш медињад.

Њар як соат 15 даќиќаѓи мањс намоед. Бо дасти рост бо њаракатњои даврзананда паљљї рости бузро аз рўи самти аќрабаки соат тоза намуда, њамзамон гоњ-гоњ шиками ўро боло бардоред. Дар айни замон ќайд кардан лозим аст, ки айнан чунин мањс њангоми боз истодани кори шикамба иљро карда мешавад. Баъди мањс бузро дар оѓилхона сайр кунонед (вале ба њавлї, ба хунукї набароред!). Мањс ва роњгардї људошавии њамроњакро метезонанд. Агар чорањои андешидашуда бефоида бошанду њамроњак људо нашавад, муолиљаи доругї зарур аст, ки дар болотар ёдовар хоњем кард.

Баъди зоида шудани бузғолаъо, пеш аз дўшидани нахустин ба буз оби ширин каме намак андохташударо нўшондан лозим аст. Чунин нўшокї кашишхўрии мушакъои бачадонро пурзўр менамояд. Ба 1 л об 1 истакони нопурраи канд ва каме намак ӯамроъ намоед. Њангоми воягирии канд даќикќор будан лозим аст, миќдори зиёди он суст мекунад. Оби тозаро ба буз мувофиќи хоъишаш баъди 3 соати пас аз таваллуд додан лозим аст. Вале на барваќттар!

Баъди нўшокии ширин беда овезон намоед ва ба ширдушї шурўъ намоед. Акнун ки меъдаро дигар бачадони бо љанин ва объои наздиљанин васеъшуда фишор намедиъанд, он бояд тадриљан рост шуда, бо вазъи нав, аниќтараш фаъолияти озодона «мутобик гардад».

Баъди бузғолазої то имкон дорад, барваќтар дўшидани бузро оғоз кардан лозим аст. Дўшидан аз ӯама беътар кашишхўрии бачадонро пурзўр менамояд, хориљшавии ӯамроъакро барангезиш медиъад.

Пеш аз дўшидан дум, пой ва пистони бузро бо иваз намудани оби дорои маълули сусти манган (бунафшранг) шустан лозим аст. Фавворъои аввалини ширро (фалларо) дар зарфи алоъида дўшида, баъди анљоми ширдушї пистонро шуста, хушк намоед ва марӯам молед. Фалла барои бузғолаъо пешбинї карда мешавад, вай масъунияти (иммунитет) онъоро дар ӯафтаъои аввали ӯаёт пурзўр менамояд.

Агар оѓилхонаи бузъо ба таври кофї гарм бошад, пас бузғолаъои нав зоидашударо гирифтаи шарт нест. Чунин амал барои бузъои сертибит нељ гоъ иљро карда намешавад. Дар ин ӯолат баъди хушкунї ба бузғолачаъо имконияти худашон маќидани фалларо додан лозим аст. Ин ӯам тез људошавии ӯамроъаки бузро барангезиш медиъад ва ӯам системаи ӯозимаи бузғолаъоро «бедор месозад» ва барои хориљ шудани нахустсаргин мусоидат мекунад.

Бузи ширдеъро дар шабонарўзи аввали баъди зоиш – 6 бор, шабонарўзи дуюм – 5 бор, сипас ӯафтаи дароз – 4 маротиба дўшидан ва сипас то миёнаи тобистон секаррата дўшидан лозим аст.

Дар ин љо мо мехоъем як хатои паъншударо огоъ намоем, ки бисёре аз бузпарварони навтаљриба такрор мекунанд. Аќидае мављуд аст, ки агар бузро баъди зоидан ӯар ќадар бештар дўшем, пистонаш ӯамон ќадар сершир мешавад ва минбаъд ӯамон ќадар бештар шир медиъад. Мушоъидаъои бисёрсола нишон доданд, ки дўшидани бисёркаррата тамоман ба иќтидори ширдињї таъсир намерасонад. Агар пистони баъди зоиш варам накунад ва буз илтиъоб (мастит) надошта бошад, пас аз як ӯафта хотирљамъона ба дўшидани 4 ва 3-каррата гузаитан мумкин аст. Пистон тадриљан, аз тўлгирї то тўлгирї инкишоф меёбад ва андозаъои калони вай тамоман далели серширии буз нестанд. Ба миќдори шир бештар ирсият, сипас хўрокдињї, нигоъубин ва саломатии буз таъсир мерасонанд.

- Њангоми сахт варам кардани пистон бузро 4-5 маротиба дар як шабонарӯз медӯшанд ва на барвақтар аз 3 соати пас аз дӯшидан ба қадри дилхоъ об медиъанд.

- Ба сифати воситаи зиддиомосӣ обљўши тухмии шибитро диъед (ба як истакон об як қошук). Тухмии шибит њамчунин тасъири пурзӯри сусткунанда дорад, аз ин сабаб обљўшро дар шакли суст љушондашуда ва бо њиссаҳои начандон калон (500 мг) барои профилактикаи омосъо додан муфид аст.

- Њангоми дарунравӣ обљўши растаниҳои шифобахши зиддиилтиъобӣ ё часпак нағз ёрӣ расонда метавонанд.

- Барои пешгирӣ намудани омоси пистон нигоҳ доштани фосилаи баробари байни дӯшидан хеле муњим аст ва њайвонотро дар худи њамон як вақт дӯшидан лозим аст. Пеш аз ширдӯшии аввалини пагоњирӯзӣ ва охирини беғоњирӯзӣ дар муддати 5-10 рӯз (вобаста ба њолати пистон) баъди зоиш то имкон дорад танаффус камтар бошад.

- Дар муддати 10 рӯз баъди зоиш ба буз танҳо беда, пахол ва об додан лозим аст. Њамаи дигар хӯрокиҳои бояд қатъиян истисно карда шаванд. Њайвон метавонад аз муште ғалладона, каме сабзӣ ё якчанд порайи нон ба њалокат расад.

ПАРВАРИШИ БУЗҒОЛАҶО

Усули парвариши бузғолаҳо бо усули макондан– нисбатан камташвиштар аст ва онро аксаран соњибони бузҳои зотҳои сертибит ва серпашм истифода мебаранд. Агар чарогоњ он қадар дур набошад, модабуз аллақай дар шабонарӯзи дуҷум-сеҷум бузғолаҳои худро дар бошишгоњ мегузорад ва дар давоми рӯз якчанд бор онҳоро хабар гирифта, шир медиъад. Бузғолаҳои калоншудаи 2-3 њафтаина, агар њаво имконият диъад, аллақай ба чарогоњ њамроњи рама мебароянд.

Бузғолаҳои зоти шириро њамчунин тавассути макондан 2-3 њафта нигоҳ доштан, сипас ба нигоњубин ва ғизодињии алоњида гузарондан мумкин аст. Тарзи дигар низ вуљуд дорад – гирифтани бузғолаҳо даррав баъди таваллуд ва аз рӯзи аввал бе модар парвариш кардан. Вале, ба њар њол, усули бењтарин –бо модабуз 3-4 рӯз нигоҳ доштани бузғолаҳо (то як њафта) ва баъдан алоњида парвариш

кардани онъо мебошад. Дар ин муддат онъо тамоми фалларо истеъмол мекунанд, каме баданашон боқувват мешавад ва ба модар тақлид карда, беда ва алафи сабзро мечашанд. Дӯшидани фалла дар зарфи алоњида, сипас шир – дар зарфи дигар, гарм кардани ин фалла дар «њаммоми обї» пеш аз њар як хўрондан (дар оташи кушод вай «мебуррад») ташвиши зиёдеро ба миён намеоварад.

Њафтаи аввал бузѓолањоро 5-6 маротиба бо фосилањои баробари ваќт мехўронанд (агар бузѓола њамроњи модабуз монад, пас вай метавонад ба пистон то 30 бор дањон андозад). Аз њафтаи 2-юм ба ширдињии 4-карата, баъди ду њафтаи дигар бошад – ба 2-карата гузаштан мумкин аст. Баъди ду моњ вобаста ба он ки боду њаво барои чаридани алафи сершира дар чарогоњ имконият медињад, ба ширдињии 2-карата гузаштан мумкин аст. Тадриљан, аз моњи дуюми њаёт сар карда, њиссаи ширро кам мекунанд ва ба он об, атола ва сабўс њамроњ мекунанд. Њамаи инро њангоми хоњиш каме ширин намудан мумкин аст.

Аз рўзи чоруми њаёт ба бузѓолањо бедаи мулоим, майда медињанд, аз рўзи 20-ум бошад тадриљан ба хўроки омехтакардашуда одат мекунонанд. Бузѓолањо бо мароќ њар чизи ба хўрок монанд ё бўи он доштаро мехўранд. Дар оѓил мондани коѓазпечи мањсулоти хўрокворї мумкин нест. Агар аз рўзи таваллуд онъо ба тароша одат накарда бошанд, пас тагандози барои бузѓолањо хасбеда ё хас бояд бошад.

Њангоми ѓизодињии сунѓї ба ду лањза диќќат додан лозим аст. Аввалан, њель гоњ барои пурра иваз намудани шир ба ивазкунандањои он барои бузѓолаи хурдсол, ки њанўз меъдааш дуруст инкишоф наёфтааст, кўшиш накунад. Ин боиси часпиши њазорхона ва њалокати бузѓола мегардад. Сониян, дар адабиёти илмї аксар ваќт тавсия дода мешавад, ки мувофиќи имконият бузѓоларо барои нўшидани шир на аз пистонак, балки аз косача одат кунондан лозим аст. Алабатта, ин мењнати бузпарварро осон мекунад, вале дар синни хурдсолї бузѓола аз кочаса бояд фаќат об нўшад. Ширро бошад, вай бояд бо сари ба боло бардошташуда нўшад. Ин бо сохтори пешмеъдаи вай алоќаманд аст. Њангоме ки бузѓола пистонро мемакад ё аз пистонак шир менўшад, пас он ба шикамба нарасида, тавассути новаи мушакњо ба меъдаи њаќиќї – ширдон лорї мешавад. Дар он љо шир бо таъсири ферменти махсус њазм мешавад. Агар бузѓолача сарашро хам намуда, аз косача шир нўшад, пас нова фаъолият намекунад ва шир ба ќисмати њанўз инкишофнаёфтаи пешмеъда – шикамба меафтад. Дар он љо вай њал намешавад, балки турш шуда, бисёр бад њазм карда мешавад. Ин боиси њалокати бузѓолача намегардад, вале зањролудшавии организми вай имкон дорад ва ба тамоми системаи њозима таъсири манфї расонда метавонад. Барои нўшидани шир аз косача бузѓолачаро баъди

якмоњагї одат кунондан ба маќсад мувофиќ аст, то ин ки дар ин муддат пешмеъдаи он бо хўроки дурушт ба таври кофї машќдида шудааст.

3. МУОЛИЉА ВА ПРОФИЛАКТИКАИ КАСАЛИЉОИ АСОСИИ БУЗЉО

Андармони ӯамроӯак

Агар ӯамроӯак баъди 5 соати пас аз таваллуд лӯдо нагардад, ба муолиљаи доругї шурӯъ намоед. Дар акси ӯол оризаӯои вазнин инкишоф меёбанд. Порчаӯои дар дохили бачадон боќимондаи ӯамроӯак талзия шудан мегаранд. Ёисмати намоени ӯамроӯак ранги хокистаранг мегарад. Аз роғи маъбал моеи сурхи хокистаранг бо бӯи пусида лӯрої мегардад. Дар ёисматӯои хундори ӯамроӯак микробӯои бемориовар афзоиш меёбанд, ки боиси илтиӯоби меъда мегарданд. Токсинӯо – моддаӯои аз пӯсиши ӯамроӯак ва фаӯолияти ӯаётии микробӯо ӯосилшуда – ба хун меафтанд ва боиси заъролудшавии лӯсми модабуз мегарданд. Дар шабонарӯзи 4-5 модабуз аз сепсис ба ӯалокат мерасад.

Муолиља. ӯамарӯза дар муддати 5 рӯз бо сӯзандорӯ антибиотикӯоро мегузаронанд. Пеш аз ширкашї 2 бор дар як рӯз як ампулагї (5 ВОЉ) окситотсин тазриќ менамоанд.

ӯангоми таъхирӣ ӯамроӯак ва илтиӯоби бачадон ба модабуз облӯши пӯсти пиёзро – як бор дар як рӯз менӯшонанд. Облӯшро ин тавр тайёр мекунанд: 1 кошуќ намак, 2 кошуќ шакар, каме пӯстлох. ӯамаи инро дар оташи паст 20 даќиќа лӯшонда, 1 соат хунук ва соф кунонед. Облӯшро бо ӯиссаӯои начандон калон диёед.

Баъди 5 рӯзи муолиља боќимондаи ӯамроӯак хориљ мегардад. Таъхирӣ ӯамроӯак ӯамеша бо варамкунии пистон ӯамроӯї менамоанд. ӯамин ки ӯароӯак хориљ гардид, пистон мулоим мешавад, илтиӯоб фурӯ менишинад.

ӯангоми муолиља пас аз ӯар як се соат бузро барои роъ гаштан дар оғилхона маљбур кунед. ӯаракат шифоёбиро метезонад, вале ба берун ба ӯавои сарду хунук баровардани модабуз мумкин нест.

Рӯзи 6-ум, ӯангоме ки муолиљаи асосии дар боло баёнгардида ба анљом мерасад, модабузро бори охир сӯзандору мегузаронанд, антибиотикӯои таъсирашон дуру дароз тазриќ мекунанд. Доруро бо новокаин маљлул менамоанд ва тамоми маљлули шишачаро ба таври дохилимушакї тазриќ мекунанд.

Илтиӯоби пистон (мастит)

Беморї аз он оғоз мегардад, ки пистон аз ширдӯшї то ширдӯшї илтиӯобнок, сахт, дарднок мегардад, ӯангоми ламскунї баландшавии

њарорат эњсос мегардад. Баъди як шабонарӯз дар шир лахтањо пайдо мешаванд, ки њангоми бо дока полоидани он, наѓз намоёнанд.

Мастит якчанд марњилањо дорад: аввал таѓйиротњои илтињобї дар пистон чандон зиёд нестанд, вале баъди 10-15 соат, агар фањолона муолиља кардан оѓоз нагардад, дар дохили он љароњати вазнини римноки бофтањо бо микробњои бемориовар инкишоф меёбанд. Мањз онњо барангезандаи мастити бузњо мебошанд. Пистон сахт мешавад, ба љои шир тадриљан ѓизлати луобу римноки каймоќмонанд бо омехтаи хун љорї мегардад. Дар бофтањои пистон римхонањои алоњида ва зиёд ташаккул меёбанд, ки тадриљан ба берун баромада, љароњатњои муддати зиёд сињатнашавандаро њосил менамојанд. Дар њолатњои вазнин модабузњо аз ќаросони пистон ба њалокат мерасанд.

Дар хотир нигоњ доред! Муолиљаи мастит бояд фаврї бошад, њамин ки шумо сахтшавии пистон ва бо шир хорилшавии лахтањои сафедро мушоњида намудед. Пайдоиши лахтањо – нишонаи раванди фањоли илтињобї мебошад, пистон бо микробњои бемориовар илатнок гардидааст.

Муолиља накардани мастит ба шакли музмин (хронический) мегузарад. Онњо таѓйиротњои даѓалро дар миомаи пистон боќї мегузоранд, ки ширдињиро кам менамојад.

Муолиља. Ба бузи касал дар муддати 5 рӯз ба дохили мушак антибиотикњо гузаронда мешавад.

Якљоя бо антибиотикњо доруњои сулфаниламидї тањин карда мешаванд.

Якљоя бо муолиљаи умумї гузарондани муолиљаи љузъї хеле хуб аст. Дар дорухонањои байторї сўзандоруњо фурӯхта мешаванд, ки дар онњо антибиотикњои мањсус барои муолиљаи мастит, фурӯ нишондани омоси пистон мављуд аст.

Аз давои халќї њангоми муолиљаи маљмўии мастит чунин давоњо ёрї мерасонанд:

- чойкањак дар шакли хушк ва киём;
- киёми спирт ё атола аз баргњои ба тозаѓї љўшондашудаи алоэ.

Зардоби зиддистафилококкї њам барои муолиља ва њам барои профилактикаи мастити аз стафилококк ба вуљуд омада хуб ёрї мерсонад.

Хунравии баъдитаваллудї

Аз рӯи меъёр дар модабузњо дар муддати 5 – 15 рӯзи баъди зоиш фасод – омехтаи хуни лахбаста, луоб, тарашшўњи ѓадудњои бачадон, боќимондаи обњои љанин – лифосњо људо мешаванд, ки бўё надоранд, рўзњои аввал ранги сурхи сиёњча доранд, сипас равшан мегарданд. Агар якљоя бо нифосњо хуни арѓувонї љорї

гардад- пас хунраві оғоз гардидааст. Фавран ба муолиља шурӯъ намоед!

Агар хунраві фаровон бошад, ба таври дохилимушакі викасол як ампулагі ду бор тазриќ карда мешавад. Викасолро дар шакли њабњо низ додан мумикин аст – 1 њабі 3 бор дар як рӯз то ќатъшавии хунраві (таъсири доруи њабі суст мебошад).

Беътараш якљоя бо викасол муолиља бо витаминњо гузаронда шавад. Ба дохили мушак витаминњои В₁, В₆ ва С, як ампулагі 1 бор дар як рӯз, омехта накарда, дар сӯзандорӯњои гуногун тазриќ карда мешаванд.

Агар хунравии фаровон 3 соат пас аз расондани ёрии аввалин идома ёбад, духтурро љеѓ занед.

Поёнфурии маъбал

Аксаран дар модабузњои барваќт њомиладоршуда (то нимсола), њангоми зоишњои вазнин ва њаракати нокифоя њангоми њомиладорі дучор мегардад. Ин нуќсон дар модабузњо њангоми њомиладоринњои минбаъда низ боќі мемонад.

Агар тобхӯрии маъбал чандон зиёд набошад, аз ўндаи ислоњ кардани он худатон баромад метавонед.

Нохунњоро паст ќайќі намуда, дастњоро бо собун шӯед. Сипас ќисмати намоёни маъбали поён фуромадаро аз пору ва гарду чанг бо маълули сусти манган тоза намоед. Дастњоятонро бо њамон маълул чайќонед, бо сачоќи тоза хушк кунед, бо ангуштони тозаи нимќатъшуда тадриљан маъбалро ба дарун тела дињед.

Маъбали суст на фаќат дар мўњлатњои охири њомилладорі, балки баъди таваллудкуні низ поён мефурояд. Гоњо баъди зоиш якљоя бо маъбал бачадон низ поён мефурояд.

Кангоми њомиладорі маъбали поёнфуромадаро мунтазам – аз рӯи зарурият ислоњ намудан лозим аст.

Агар поёни фаромадани маъбал пеш аз зоиш зиёд бошад, бо духтур маслињат кунед, шояд дар модабуз гузаронидани буриши ќайсарі лозим бошад.

Љо ба що кардани бачадони поён фаромада фаќат дар он њолате мумкин аст, ки агар кафидагињои зиёди деворањо, мавтшаві ё сахт хушкшавии луобпарда щой надошта бошад. Баъди ин муолиљаи доругі зарур аст.

Сирояти баъдитаваллудии роњњои зоиш

Ин бемории хеле вазнин буда, бисёр тез љараён меёбад ва бе расондани ёрии байторі буз дар рӯзи 4-5 ба њалокат мерасад.

Аломатъои беморї: аз роѓи маъбал обияти сиёњи хокистаранги бўйдор хориль мегардад, њарорати бадан то 41°C баланд мегардад. Буз сустњол шуда, хўрок намехўрад, дар вай кавшакунї гум мешавад.

Муолиъаро фавран гузаронед!

Тазриќ карда мешавад (сўзандорў):

- ба дохили мушак антибиотикњо дар муддати 5 рўз.
- ба таври ќатраѓї ба варид (вена) – хлориди калтсий дар муддати 5 рўз.
- ба тавр ќатраѓї маълули физиолоѓї якљоя бо витамини С – 2 – 3 бор.
- сулфаниламидњо (ниг. муолиъаи мастит).
- ба пистон яке аз антибиотикњои таъсирашон васеъ.
- обљўши пўстлохи пиёз дар муддати шабонарўзи аввал (тарзи тайёр намудани он дар боло тасвир шудааст).

Маъси шикам – барои барангезиши кашишхўрии бачадон ва ангезиш додани тобхўрии рўдањо 20 даќика њар як 1,5-2 соат – якчанд рўз то пайдо шудани кавша ва иштињо.

Ширдўшї – 5 бор дар як шабонарўз. Бо вуљуди он ки дар њолати вазнин шир ќариб вуљуд надорад, дўшидани шир барои аз бачадон хориль шудани модаи римнок зарур аст, зеро ширдўшї кашишхўрии бачадонро барангезиш медињад.

Витаминњои тривит ё тетравит – 5 мл ба дохили мушак яккарата.

Рўзи 6-ум, њангоме ки њолати модабуз беътар мегардад, ба дохили мушак 1 шишача битсиллин-3-и бо новокаин маълул кардашуда.

Дар хотир нигоњ доред, ки њангоми муолиъа бо антибиотикњо шир на барои инсон ва на барои њайвонот ќобили истифода нест.

ПРОФИЛАКТИКАИ МАХСУСИ КАСАЛИЊОИ СИРОЯТИИ БУЗЊО

Профилактикаи касалињои сироятї – системаи чорабинињое мебошад, ки пешгирї намудани пайдоиш ва пањншавии касалиро дар хољаѓињо таъмин менамояд.

Профилактикаи махсус – ин системаи чорабинињое мебошад, ки барои пешгирї намудани пайдоиши касалињои муайяни (мушаххаси) сироятї бо роњи истифодаи доруњои гуногуни махсус, асосан ваксинањо равона карда шудаанд. Онро дар саршумори солими чорво мегузаронанд, њангоме ки зарурии муњофизат намудани он аз ин ё он касалї ба вуљуд омадааст. Чунин эмкунињо муњофизаткунанда номида мешаванд.

Бар зидди аксарияти касалињои сироятї биодоруњои самаранок – ваксинањо кор карда баромада шудаанд, ки барои муњофизат намудани

њайвонот, роњ надодан ба пайдоиши касалињо ва боздоштани пањншавии минбаъдаи онњо имконият медињанд.

Њайвоноти эмкардашударо дар муддати на камтар аз 12-15 рӯз назорат кардан зарур аст.

Масуният баъди эмкунињо то 10-15 рӯз ташаккул меёбад вобаста ба тавсифномаи вакцина аз 6 моњ то як сол ва гоњо бештар идома меёбад.

Њангоми пайдо шудани реаксияњои клиникаии зоњиршавандаи баъдиваксинагї ва оризањо чунин чорворо фавран аз рамаи умумї људо мекунанд ва дар бораи онњо ба духтури њайвонот хабар медињанд.

Ваксинатсияи њайвоноти касал, суст, лоѓар метавонад боиси реаксияњои зоњиршавандаи баъдиваксинагї ва оризањо гардад. Ѓайр аз ин, дар ин гуна мавридњо масуният чандон шиддатнок нест ва њайвонњо минбаъд касал шуда метавонанд.

Як ќатор касалињои сирояткуннадаи бузњо дар Тољикистон хеле пањншуда мебошанд. Њангоми профилактика ва муборизаи зидди касалињои вирусї ва бактериявїи бузњо иммунопрофилактика љои асосиро ишѓол менамояд.

Иммунопрофилактика дар шакли эмкунињои муњофизаткунанда бар зидди касалињои сўхтанї, тоун, гул, пастереллез, оќсил ва ѓайра гузаронда мешавад. Барои ин маќсад доруњои зерини биологї исифода бурда мешаванд:

- вакцинаи зинда аз штамми -55- ВНИИВВМ бар зидди касалии сўхтании њавонот, моеъ ё хушк,
- вирус-вакцина бар зидди тоуни бузу гўсфандон, хушки киштшаванда,
- вирус-вакцина бар зиди гули бузњо, хушки киштшаванда,
- вакцина бар зидди оќсил моно- ва поливалентии инактивї,
- ГОА - формолвакцина бар зидди пастереллези чорвои калону хурди шохдор.

4. МАҢСУЛОТИ БУЗ

Шир. Шири буз дар таркиби худ назар ба шири гов баъзе витаминҳо бештар дорад. Дар сафедаи он на камтар аз 75% казеин мавҷуд аст, ҳамзамон бета-казеин бартарӣ дорад, яъне пайвастагии ба табиати шири инсон аз рӯи сохтор ва таркиби аминокислотаҳо монанд (нисбат ба шири гов аминокислотаҳои ивазнашаванда бештар дорад). Дарои хусусиятҳои муолиҷавӣ мебошад.

Дар шири буз калтсий ва фосфор зиёд ва таносуби онҳо баланд аст, миқдори нисбатан бештари калтсийи фаъол мавҷуд аст (бо талафёбии он пиршавии организм ба вуҷуд меояд). Дар он витамини А 1,5 – 2,0 маротиба бештар аст, зеро буз каротинро ба витамини А самараноктар табдил медиҳад, инчунин то 50% витамини В, ва то 80% – В₂, зиёдтар дошта, дар он бештар кобалт ва витамини С мавҷуд аст.

Дар шири буз реаксияи ишқорӣ равшан зоғир мегардад, аз ин сабаб онро ӯангоми кислотанокии баланд, ӯатто барои захми меҳда истифода бурдан мумкин аст. Шири буз хосияти зиддисироятӣ, зиддикамхунӣ ва зидихунравӣ дорад. Миқдори зиёди витамини А барои муковиматпазирии баланди организм мусоидат мекунад. Барои кӯдакони сустҳол, инчунин ӯангоми рахит ва касалиҳои бо мубодилаи моддаҳо алоқаманд тавсия дода мешавад. Самараи муайяни муолиҷавии шири буз ӯангоми экзема, диққи нафас, мигрен, колит, табларза, ихтилоли ӯозима, касалиҳои ӯигар ва гурда, ӯангоми беҳобӣ, қабзият, ӯазмнакунии асабии ӯизо мерасонад. Миқдори зиёди калтсий барои табобати артритҳои фоидаовар аст.

Шири буз хусусияти баланди бактериякуші дорад ва микроорганизмҳои касалиоварро фуру менишонад, муковимати организмро ба касалиҳо зиёд мекунад.

Дар хољагиҳои шахсі шири бузро асосан дар шакли тару тоза истеъмол мекунанд, аз боқимондаи он ширтупа (творог), панир, равған, нӯшокиҳои турши ширӣ ва ӯайра тайёр карда мешаванд.

Дар Осиёи Миёна аз шири буз бештар қурут тайёр карда мешавад. Дар шир (32 – 34°C) 3 – 5% моя, аз бактерияҳои хосаи ширтуршкунандаро мегузоранд. Туршкунони шир 6-8 соат давом мекунад. Сипас онро то 60°C гарм карда ва 30 – 40 дақиқа нигоҳ медоранд. Сафедаҳо (албумин ва глобулин) такшин шуда, ба казеин пайваст мешаванд ва маъсулотро бой мегардонанд. Ба қурут қанди шир низ дохил мешавад. Шираро ба халтаҳо мерезанд ва баъди 2-3 соат намак мекунанд. Дар шакли нон ё саққочаҳои массашон 40 – 60 г тайёр мекунанд, дар офтоб ё хушккунак мехӯшкунанд.

Маъсулнокии ширии бузҳо дар арсаи ӯангон хеле гушогун мебошад. Масалан, маъсулнокии бузҳо дар мамлакатҳои Аврупо дар давраи ширдиҳӣ 500 – 600 кг, дар Нидерландия – 1043 кг, маъсулнокии ширии бузҳо да давоми ӯаёт то 10000 кг ба қайд гирифта шудааст. Аз бузи фаронсавии алпӣ дар 305 рӯзи ширдиҳӣ 2241 кг ба даст оварда мешавад. Дар Фаронса маъсулнокии миёнаи бузҳо – 700 – 900 кг шир дар як сол мебошад. Дар Англия фермаҳои навӣ саноатӣ маълуманд, ки ширдӯшии

миёнаи солона – 1362 кг мебошад. Ба китоби рекордно ширдӯшӣ дар 365 рӯзи ширдињӣ, ки аз бузи австралиягӣ – 3507 кг ширро ташкил медињад, дохил карда шудааст. Бузњои мањаллии дар љумњурии мо парваришёбанда ба њисоби миёна дар як шабонарӯз 0,3-0,6 кг шир медињанд. Дар њолати бурдани корњои селексионӣ онро зиёд намудан мумкин аст.

Гӯшти буз. Аз рӯи миќдори сафедањо гӯшти буз бо гӯшти дигар њайвоноти хољагии ќишлоќ шабоњат дорад, вале бештар об ва камтар равѓан дорад. Њатто дар бузњои фарбењкардашуда, махсусан назар ба гӯшти гӯсфанд равѓанокии камтаре мављуд аст. Раवѓан асосан дар узвњои дарунӣ захира мегардад.

Равѓани буз хусусияти парњезӣ ва муолиљавӣ дорад. Гӯшти бузѓолањои 6-моња ва калонтар аз рӯи хусусиятњои њазмшавии худ назар ба гӯшти бузњои калонсол бартарӣ доранд. Аз рӯи миќдори витаминњои А ва В аз гӯшти дигар њайвонот бартарӣ дорад. Бузњои сертибит, серпашми ва дуруштпашм наѓз ѓизо мегиранд. Баъди чарондан дар чарогоњоњои табиӣ бе хӯрокдињӣ вазни серкањои 3 – 5-сола 46 – 75 кг, мањсулоти гӯшт – 41 – 53%, дар он гӯшти лањм – 77 – 80% аст.

Пашм. Дар пўсти буз фолликулањои мўйдор ду навъ мебошанд. Инкишофи мўйњо дар моњи дуюми њаёти љанин аз рӯзи пайдошавии фолликулањои нахустин сар мешавад, ки аз онњо дар бузњои пашми њархела дошта нахњои даѓал, дар бузњои ангорӣ бошад – нахњои нисбатан ѓафстар мебароянд. Баъдтар фолликулањои дуюминзина инкишоф меёбанд, ки аз онњо нахњои баландсифат - тибит ва нахњои миёна мерўянд. Ѓафсии нахи тибит – 15 – 20 мкм, нахи даѓал – 35 – 200 мкм, мўи интиќолёбанда – 30 – 65 мкм мебошанд.

Тибити буз – ашёи хоми пурќиммат барои коркарди мањсулоти нозук ва гарм, трикотањ мебошад.

Пўст. Пўсти буз (бузѓола) бо устувории баланд, чандирӣ, кам ёзидашавӣ, хусусиятњои хуби санитарию-гигиенӣ фарќ мекунад, ашёи хоми ќиматбањо барои коркарди навъњои серарзиши пўст мебошад.

Тибити бузҳои помир беътар мегардад

Бо дастгирии лоиъаи ИКАРДА-ИФАД коркарди пашм ва тибити буз дар Бадахшон еҷё мегардад

Љамъоварии тибити буз, баъодинӣ

Маъсулоти тайёр аз пашм ва тибити буз

АДАБИЁТ

- 1000 советов животноводам-любителям / Малик В. [и др.]. – Братислава: Природа, 1982.
- Богданова Е. А. Основные болезни коз (этиология, симптомы, лечение и профилактика) / Богданова Е. А., Донская Т. К. – СПб: ГИОРД, 2000.
- Жигачев А. И. Коза на дворе / Жигачев А. И., Лукьянова И. С. – М.: Агропромиздат, 1994.
- Зеленский Г. Г. Козоводство / Зеленский Г. Г. – М.: Колос, 1981.
- Козлов А. В. Козы. Содержание и разведение / Козлов А. В. – М.: «ООО «Аквариум-Принт», 2004.
- Лебедько Е. Я. Коза в личном хозяйстве. Выбор породы, содержание, разведение и профилактика заболеваний / Лебедько Е. Я., Никифорова Л. Н. – М.: «АКВАРИУМ ЛТД», 2001.
- Приусадебное животноводство / Иванов К. М. [и др.]. – Л.: Агропромиздат, 1986.
- Тейкин В. В. Как вырастить козу / Тейкин В. В. – Минск: Урожай, 1997.
- Козоводство / Косимов М.А. – Душанбе: Деваштич, 2005.

БАРОИ КАЙДӢО

A series of horizontal dashed lines for handwriting practice, consisting of 20 rows. Each row is defined by two dashed lines, one above and one below the writing area.